

A Study and Analysis of Motifs in Azeri Lullabies

Sakineh Pirak^{*1}

Received: 21/05/2023

Accepted: 13/08/2023

* Corresponding Author's E-mail:
pirak@pnu.ac.ir

Abstract

Various studies have been conducted on lullabies, and the lullabies of different ethnic groups have been examined from different aspects, for example, the article "Lullaby, the oldest enchanting whisper of the mother" by Moghaddasi (2013) which deals with the structure and topic of lullabies. The article "Lullaby, the music of woman's role in the transmission of oral culture" by Vojdani (2004) which refers to the role of woman in the transmission of oral culture. "Investigation of lullabies between three folks of Azari, Kurdish and Gilak" by Haghgou (2013) examines and compares the theme of lullabies among these ethnic groups. In the article "Taking a Look at the origin and themes of Iranian lullabies" by Hasanli (1999) investigates at lullabies as one of the poetic types of children's literature. The article "Motifs in Sabzevari lullabies" by Vahdanifar and Davari (2021) specifies the way of motif formation in Sabzevari lullabies, and introduces the most common motifs used. Studying the background of the research shows that researchers have often collected and categorized lullabies in different dialects and geographical regions, but so far there has been no independent research on Azari lullabies and analysis of their themes and motifs.

1. Assistant Professor of Persian Language and Literature, Payam Nour University, Tehran, Iran.

<http://www.orcid.org/0000-0001-7531-9516>

© 2024 The Author(s). Published by TMU Press. This open-access article is published under the terms of the Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License which permits Share (copy and redistribute the material in any medium or format) and Adapt (remix, transform, and build upon the material) under the Attribution-NonCommercial terms.

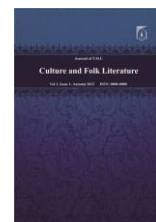
Research goal and questions

The present study focuses on the necessity of paying attention to popular literature, especially Azari lullabies, and while protecting this treasure, it examines and analyzes the motifs in the lullabies in order to make the reader more familiar with the cultural, economic and social attitudes and beliefs, religious identity and customs of the people of the region. In this research, we seek to answer these questions:

1. What is a motif?
2. How are motifs formed in the investigated lullabies?
3. What are the most common motifs used in these lullabies?

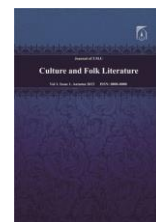
Discussion

Lullabies are one of the branches of folk literature and the first songs for children, which are included under the children's literature category in terms of dealing with children. Although the original composers of the lullabies are unknown, the simplicity of the language and the practicality of the lullabies among people is one of the secrets of the durability of these beautiful verses. The themes of lullabies are echoes of thoughts and spiritual reflections, social and political concerns, individual and collective emotions and desires that can be affected by the geographical, cultural, social, and political conditions of the society. In this research, an attempt has been made to analyze 120 common Azeri lullabies using the descriptive-analytical method. The aim was to introduce the lullabies of these people, to reflect on their inner reflections, individual and social emotions, religious thoughts, and social and cultural conditions of the mothers of that

time. We divided the lullabies into five categories based on the theme: religious motifs, nature motifs, maternal wishes and threatening their child's enemy's motifs, cultural and social motifs, and family and relative motifs. Among these motifs, the motif of nature with 42 items and the motif of maternal wishes with 28 items had the highest frequency. The results of the research show that the composers of the lullabies have used various motifs to enrich their lullabies' themes and without knowing and analyzing these themes, it is not possible to know the main concerns of the concepts of these lullabies.

"A motif is a word, a sentence, a state, an image or an idea that is repeated in a literary work and plays a special role" (Zeitouni, 2002, p. 69). Since every repetition is of interest in stylistics, the motif as an important repeated element in literature can also be considered for stylistic review and criticism. Motifs that the author is aware of repeating and uses as a literary skill to express an opinion and draw the reader's attention to a specific topic, enriching the creation of atmosphere, characterization, coherence and thematic dimension of his work, are called self-conscious motifs. However, motifs that originate from the individual and collective experiences of the author and appear and repeat in the works of the author or poet in a completely random manner without any preparation, are unconscious motifs. Since the human mind has two conscious and unconscious parts, depending on which part the motif is present in, it is considered a conscious or unconscious element (Dehghan et al. 2011, p. 93-4). While examining the motifs in the lullabies, we noticed that some motifs are repeated accidentally and unconsciously, without their composers having a specific meaning for these repetitions. But in many motifs, the repetitions are purposeful and their composers have

consciously used the format of lullabies to impress the audience and promote their ideas and thoughts. In other words, it can be said that: "lullabies carry with them a kind of narrative trick from the perspective of the audience. Because in lullabies, the mother addresses her child, but what she says has nothing to do with the child, and these narratives are her or other mothers' wishes that have been institutionalized in the heart of popular speech" (Salajegheh, 2008, p. 424).

Conclusion

As a part of the oral literature of the society, lullabies are derived from the mentality of the mass of people and indirectly convey various concepts to the mind of the listener. In the current research, we first investigated the formation of motifs in lullabies using the content analysis method, and then we identified frequent motifs in Azari lullabies and classified them. In this research, 120 Azari lullabies were examined and it was observed that in terms of motifs and recurring themes, Azari lullabies can be divided into five general categories: religious motifs, nature motif, cultural, political and social motifs, maternal wishes and family and divided relatives' motifs. In examining the motifs, we notice that some of them are repeated accidentally and unconsciously, without their composers having a specific meaning for these repetitions. But in many cases, most of the motifs are purposeful works that their composers have consciously repeated to prove and promote their worldview and beliefs to the readers. Deep thinking about the content of the lullabies shows that most of the lullabies have common features despite the geographical and dialectal differences, among them simplicity and fluency, collective character, imagination, similarity of theme, consecration of

beauty and goodness, etc. can be mentioned. Mothers convey their emotions and feelings to the audience through lullabies in the form of simple motifs, and this simplicity of expression makes the audience interested and therefore, the motifs have a greater effect on them.

References

- Dehghan, E., & Taghavi, M. (2011). The functions and types of motif in Sadegh Hedayat's stories. *The Ferdowsi University of Mashhad, Literary Criticism Quarterly*, 4, 91-115.
- Salajege, P. (2008). *From this eastern garden*. Institute of Educating Children and Adolescents.
- Zeytouni, L. (2002). *Mojam Mostalehat Nagdol Revayat*. Darolnahr.

دوماهنامه فرهنگ و ادبیات عامه

سال ۱۱، شماره ۵۳، آذر و دی ۱۴۰۲

مقاله پژوهشی

DOR: 20.1001.1.23454466.1402.11.53.6.6

بررسی و تحلیل مضامین (موتیف‌ها) در لالایی‌های آذری

سکینه پیرک^{۱*}

(دریافت: ۱۴۰۲/۲/۳۱ پذیرش: ۱۴۰۲/۵/۲۲)

چکیده

لالایی‌ها یکی از شاخه‌های ادبیات عامه و اولین نغمه‌هایی هستند که از حیث پرداختن به مسائل کودکان در زیرمجموعه ادبیات کودک گنجانده می‌شوند. با آنکه سراینده‌گان اولیه لالایی‌ها گمنام هستند، اما سادگی زبان و کاربردی بودن لالایی‌ها در میان مردم، یکی از رازهای ماندگاری این اشعار زیباست. مضمون لالایی‌های اقوام مختلف، بازتاب افکار و تأملات درونی، دغدغه‌های سیاسی، اجتماعی و فرهنگی و مذهبی مردمان آن جامعه است که بررسی این مضامین ما را با عواطف و افکار فردی و جمعی آن اقوام و شرایط اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی آن جامعه بیشتر آشنا می‌کند. پژوهش حاضر به شیوه توصیفی - تحلیلی ۱۲۰ مورد از لالایی‌های رایج آذری را که در قالب بایاتی سروده شده است، مورد بررسی قرار می‌دهد تا ضمن شناساندن این لالایی‌ها، تأملات درونی، احساسات فردی و اجتماعی، اندیشه‌های دینی، شرایط اجتماعی و فرهنگی مادران آن روزگار را نیز به تصویر بکشد. در این جستار، لالایی‌ها براساس مضمون به پنج دسته: مضامین دینی و مذهبی، طبیعت، آرزوهای

۱. استادیار گروه زبان و ادبیات فارسی دانشگاه پیام نور، تهران، ایران (نویسنده مسئول)

*pirak@pnu.ac.ir

<http://www.orcid.org/0000-0001-7531-9516>

مادرانه، درون‌مایه‌های فرهنگی، سیاسی و اجتماعی، خانواده و خویشاوندان تقسیم می‌شوند؛ که مضمون طبیعت با ۴۲ مورد و آرزوهای مادرانه با ۲۸ مورد، بیشترین بسامد را در بین این مضامین دارند. نتایج پژوهش نشان می‌دهد که این مضمون‌ها دورنمایی از جهان‌بینی گویندگان لالایی‌ها، دیدگاه خاص آن‌ها به زندگی و انسان و آشکارکننده ویژگی‌های شخصیتی و حساسیت‌های سراینده‌گان آن‌ها هستند که شناخت و تحلیل این مضامین، باعث درک درست مختصات اصلی و زوایای پنهان مفاهیم لالایی‌ها می‌شود.

واژه‌های کلیدی: آذربایجان، ادبیات عامه، لالایی، مضمون.

۱. مقدمه

فرهنگ، مجموعه‌ای از آداب و رسوم، باورها و عقایدی است که در میان مردم یک سرزمین رواج دارد و به دو دسته رسمی و عامه تقسیم می‌شود. زبان و ادبیات عامه یکی از عناصر فولکلور و غنی‌ترین بخش فرهنگ عامه است که شامل مجموعه‌ای از آثار روایی و غیر روایی منظوم و منثور و اغلب شفاهی است که برآمده از ذهن مردم بی‌سواد و کم‌سواد است و مخاطبان آن مردمی عادی هستند. بنابراین از حیث ساختار و محتوا، با ادبیات سنتی مکتوب فارسی متفاوت است و در مقابل ادبیات رسمی و کلاسیک قرار می‌گیرد (ذوالفقاری، ۱۳۹۴، ص. ۱۱).

لالایی‌ها «بخش‌هایی از ادبیات شفاهی هستند که مانند دیگر بخش‌های فرهنگ عامه، ابتدا در میان مردم به صورت سینه به سینه نگاه داشته شده‌اند و سپس با پیدایش خط، چهره مکتوب به خود گرفته‌اند» (جلالی‌پندری و همکاران، ۱۳۹۰، ص. ۳۱). درواقع لالایی‌ها را می‌توان نوعی از ادبیات شفاهی جهانی دانست که ساختاری مشترک

بررسی و تحلیل مضامین (موتیف‌ها) در لالایی‌های آذری _____ سکینه پیرک

بر نظام ادبی آن‌ها حاکم است و جزو اولین اشعاری هستند که مطابق با ذوق و علاقه کودکان، توسط مادران و دایگان برای کودکان سروده شده‌اند و با ادبیات کودک پیوندی ناگسستنی دارند. کم‌توجهی پژوهشگران به ادبیات عامه، از جمله لالایی‌ها، این گونه ادبی را در میدان تحقیقات به حاشیه رانده است و بیم آن می‌رود که در شرایط تازه جامعه، این آثار کم‌کم به سوی فراموشی بروند (حسن‌لی، ۱۳۸۲، ص. ۶۲).

با عنایت به اینکه تحقیقات انجام‌شده در مورد لالایی‌های آذری، بیشتر جمع‌آوری بوده و کم‌تر تحلیل محتوایی شده است، لذا پژوهش حاضر ضرورت توجه به ادبیات عامه، به‌ویژه لالایی‌های آذری را یادآور می‌شود و ضمن پاس‌داشت این گنجینه، به بررسی و تحلیل مضامین موجود در لالایی‌ها می‌پردازد تا خواننده را با دیدگاه‌ها و باورهای فرهنگی، اقتصادی، اجتماعی، هویت مذهبی و آداب و رسوم مردم این منطقه بیشتر آشنا سازد.

۲. پیشینه تحقیق

خوشبختانه در مورد جمع‌آوری لالایی‌های اقوام مختلف کارهای مفیدی انجام گرفته، اما پژوهش در زمینه مضامین لالایی‌ها، محدود است. در ذیل به تعدادی از این پژوهش‌ها اشاره می‌شود. مقاله «لالایی، کهن‌ترین زمزمه سحرانگیز مادر» از صادق مقدسی (۱۳۸۳) که به ساختار و موضوع لالایی‌ها پرداخته است. مقاله «لالایی، موسیقی نقش زن در انتقال فرهنگ شفاهی» از بهروز وجدانی (۱۳۸۷) که به نقش زن در انتقال فرهنگ شفاهی اشاره دارد. «بررسی لالایی‌ها در سه قوم آذری، کرد و گیلک» از آزاده حقگو

(۱۳۹۰) که به بررسی و مقایسه مضمون لالایی‌ها در میان این اقوام می‌پردازد. در مقاله «نگاهی به خاستگاه و مضامین لالایی‌های ایرانی» از کاووس حسن‌لی (۱۳۸۲) به لالایی به‌عنوان یکی از گونه‌های منظوم ادبیات کودکانه نگریسته است. مقاله «لالایی‌ها و نوازش‌های مادران کرد» از هاشم سلیمی (۱۳۸۹) که لالایی‌های کردی را مورد بررسی قرار داده است. مقاله «موتیف‌ها در لالایی‌های سبزواری» از امید وحدانی‌فر و زهرا داوری (۱۴۰۰) که ضمن مشخص کردن شیوه شکل‌گیری موتیف در لالایی‌های سبزواری، رایج‌ترین موتیف‌های به‌کار رفته را نیز معرفی می‌کند.

مطالعه پیشینه پژوهش نشان می‌دهد که پژوهشگران غالباً به جمع‌آوری و دسته‌بندی موضوعی لالایی‌ها در گویش‌ها و مناطق جغرافیایی مختلف پرداخته‌اند، ولی تاکنون پژوهش مستقلی درباره لالایی‌های آذری و تحلیل مضامین آن‌ها صورت نگرفته است. پژوهش حاضر، ضمن استفاده از دستاوردهای پژوهش‌های پیشین، به مطالعه و بررسی عناصر ساختاری و معنایی مضمون‌ها در لالایی‌های آذری می‌پردازد و سعی می‌کند که زمینه را برای درک عمیق‌تر این آثار ادبی عامه و فولکلور فراهم سازد. گفتنی است در این پژوهش منابع مختلفی از جمله، کتاب *بایاتیلار* از شاهپور نوروزی، کتاب *آذربایجان بایاتی لاری* از نقابی، *آذربایجان خلق ادبیاتیندان بایاتی لار* از فرزانه، *زنگان بایاتی لاری* از حیدر حسن‌لو و سایت «مین سوز» مورد توجه بوده است، ولی منبع اصلی نویسنده مقاله، کتاب *دو جلدی بایاتی‌ها* از داوود کیانی است. که نسبت به منابع ذکرشده، مفصل‌تر است.

۳. پیشینه نظری و تعاریف

۳-۱. موتیف

ریشه واژگانی موتیف (motif) که برگرفته از فعل لاتین «movere» و اسم «Motivus» به معنای «حرکت به پیش با اصرار و به فعالیت واداشتن» است، از زبان فرانسه وارد زبان فارسی شده است. موتیف در زبان انگلیسی Motive یا Motif است که آن نیز برگرفته از زبان فرانسه است (آکسفورد، ۱۹۷۸، ص. ۶۹۸). «این اصطلاح از اصطلاحی در موسیقی به نام «لیت موتیف» گرفته شده و به حوزه ادبی و هنری راه یافته است» (Caden, 1979, p.40). موتیف «واحد درون‌مایه‌ای و مشخصه‌ای برجسته مانند نوعی واقعه و شگرد که مکرراً در آثار ادبی تکرار می‌شود» (Abrams, 2005, p.255). «موتیف، یک کلمه و یا یک جمله یا حالت و یا تصویر یا فکری است که در اثر ادبی تکرار می‌شود و نقش خاصی را ایفا می‌کند» (زیتونی، ۲۰۰۲، ص. ۶۹).

«در مطالعات نقد ادبی و سبک‌شناسی امروزی، موتیف و کارکردهای آن، یکی از سرفصل‌های مهم در بررسی آثار و سیر اندیشه نویسندگان، سطح محتوایی اثر، دریافت رابطه فرم و محتوا و تحلیل کیفیت این رابطه، به‌شمار می‌آید» (تقوی، ۱۳۸۸، ص. ۸). از آنجا که هر تکراری در سبک‌شناسی مورد توجه است، موتیف نیز به‌عنوان عنصر تکرارشونده مهم در ادبیات می‌تواند برای بررسی و نقد سبک‌شناسانه، مورد توجه قرار گیرد. همچنین بررسی و شناخت موتیف‌ها می‌تواند درک و بینش ادبی ما را نسبت به فرایند تحلیل زیباشناسانه اثر تقویت کند. مثلاً در یک اثر، برخی از سازه‌ها از برجستگی قابل ملاحظه‌ای برخوردارند، این برجستگی با تکرار نظام‌مند خود در اثر، تشکیل یک

موتیف می‌دهد که برای شناخت اندیشه متن و سبک آن و شناخت اندیشه پدیدآورنده متن، مؤثر است. آنگونه که در فرهنگ اصطلاحات ادبی آمده است موتیف «یکی از برجسته‌ترین ایده‌ها در اثر ادبی یا قسمتی از ایده اصلی است و ممکن است یک نشانه مخصوص، یک تصویر مکرر یا نمونه لفظی باشد» (Caden, 1979, p. 40). موتیف همچنین یکی از مقوله‌های مطرح شده مهم، در حوزه درون‌مایه‌شناسی است. «در این حوزه بحث موتیف، مضمون، موضوع، کهن‌الگو، نمونه اولیه و تپس راهی برای رسیدن به سطوح فکری و نظریه‌ای است که در متن بیان می‌شود» (تقوی و همکاران، ۱۳۸۸، ص. ۷). امروزه مطالعه درباره موتیف و شناخت این ابزار به‌عنوان عنصری مؤثر در نقد و تحلیل محتوا و جنبه‌های ساختاری آثار ادبی، به دلیل خصلت برانگیزندگی و تکرارشوندگی، یکی از مقوله‌های مهم ادبی است و جایگاه ویژه‌ای در ادبیات و نقد ادبی دارد. در پژوهش حاضر سعی شده است لایه‌های آذری از منظر کاربرد مضامین و تبیین جایگاه و کارکردهای آن، مورد بررسی قرار گیرد. بنابراین آگاهی از جنبه‌های معنایی و اصطلاحی موتیف در بحث مورد نظر ضروری است.

۲-۳. موتیف در ادبیات

از آنجا که موتیف در ادبیات سه معنای کم‌وبیش متمایز دارد، بنابراین مصادیق موتیف هم در آثار مختلف ادبی متفاوت است. تعریف اول مربوط به نظریه ساختارگرایانه روایت بوریس توماشفسکی است، که می‌گوید:

بررسی و تحلیل مضامین (موتیف‌ها) در لالایی‌های آذری _____ سکینه پیرک

مفهوم درون‌مایه، مفهومی مجمل است که ماده کلامی اثر را وحدت می‌دهد. هر اثر به‌عنوان یک کل، ممکن است درون‌مایه‌ای واحد داشته باشد و در عین حال، هر بخش از آن هم درون‌مایه خود را. تجزیه اثر عبارت است از ساختن بخش‌هایی از اثر که ویژگی‌شان درون‌مایه‌ای واحد است (تودوروف، ۱۳۸۵، ص. ۲۹۹).

بنابراین براساس تعریف توماشفسکی، در یک روایت که اجزای روایت کلی هستند، هر جمله از کل روایت، موتیف خاص خود را دارد (Mc Quillan, 2005, p.67). در تعریف دوم، موتیف یا درون‌مایه به معنای عنصر خاص تکرارشونده است که شامل موارد گوناگونی از جمله، شیء، حادثه، صدا، تصویر، رنگ، رویداد ضمنی، حالت روانی، شخصیت نوعی، صحنه، موقعیت و... می‌شود.

هر اتفاقی که در اثر رخ می‌دهد، موتیف نیست، اما وقتی تکرار می‌شود، حساسیت مخاطب را تحریک کرده و باعث می‌شود که مخاطب چنین تصور کند که در پس این تکرار، معنا و هدفی نهفته است که مدّاقه کردن در این تکرارها، باعث کشف و درک چیزهای زیادی در متن خواهد شد (تقوی و همکاران، ۱۳۸۸، ص. ۲۲).

با بررسی لالایی‌ها، متوجه می‌شویم که موتیف‌های موجود در لالایی‌ها، بیشتر از این نوع است. سرایندگان لالایی‌ها، با استفاده از کلمات، عبارات، تصاویر و عناصر طبیعی و تکرار آن‌ها، حساسیت شنوندگان را تحریک و علاوه بر معنا و مفهوم ظاهری، مفاهیم جانبی دیگری را به‌صورت غیرمستقیم به شنونده منتقل می‌کنند.

در تعریف سوم، موتیف یکی از ایده‌ها، مضامین و الگوهای فکری غالب در متن است.

هر متن ادبی مجموعه‌ای از مضامین است. اصطلاح مضمون به موضوع اصلی متن اشاره دارد که آن را یکپارچه می‌کند و عناصر مختلف اثر ادبی را با یکدیگر هماهنگ می‌نماید. علاوه بر درون‌مایه اصلی، ممکن است مضامین دیگری نیز در متن وجود داشته باشد که برخی از آن‌ها به‌طور مستقیم و برخی غیرمستقیم با موضوع اصلی مربوط می‌شود؛ و برخی ممکن است بی‌ارتباط با آن باشد. هر یک از مضامین فرعی اگر به عنصر غالب متن تبدیل شوند، موتیف محسوب می‌شوند و آنچه این مضامین را برجسته می‌کند، تکرار آن‌هاست (همان، ص. ۲۳).

باتوجه به تعاریف ارائه‌شده، متوجه می‌شویم که:

اصل مشترک در تعریف دوم و سوم، تکرار و نقش هدایت‌کننده آن برای رسیدن به سطح اندیشگی متن و آگاهی از دیدگاه خاص نویسنده است. در تعریف دوم، تکرار بیشتر لفظی است؛ به همین دلیل حساسیت‌برانگیزی آن در مخاطب بیشتر و تشخیص آن در متن، آسان‌تر است. اما موتیف در تعریف سوم، به محتوای متن و ساحت ایده‌ها مربوط می‌شود و کشف آن به تأمل نیاز دارد (همان، ص. ۲۳).

با توجه به تعاریف مختلف موتیف، مشخص می‌شود که دایره مصادیق این واژه بسیار گسترده است و موارد بی‌شمار و گاه متناقضی را دربر می‌گیرد. اما در مجموع وجه اشتراک این تعاریف گوناگون در مصادیق موتیف است که این مصادیق در یک اثر به‌صورت مکرر، ذکر می‌شود و باعث پیش‌برد مؤثر روایت می‌شود.

در دسته‌بندی دیگری از موتیف، دونوع موتیف خودآگاه و ناخودآگاه مطرح می‌شود. این موتیف‌ها که در ادبیات و هنر هم کاربرد دارند به نحوه ارتباط با آگاهی و ناآگاهی نویسنده یا هنرمند مربوط می‌شوند.

بررسی و تحلیل مضامین (موتیف‌ها) در لالایی‌های آذری _____ سکینه پیرک

موتیف‌های خودآگاه، موتیف‌هایی هستند که پدیدآورنده، به تکرار آن آگاهی داشته باشد و از آن به‌عنوان شگردی ادبی برای بیان یک عقیده و جلب نظر خواننده به موضوعی خاص، غنی کردن فضا سازی، شخصیت‌پردازی، انسجام و بُعد درون‌مایه‌ای اثرش بهره بگیرد. این گونه موتیف‌ها گاهی جنبه ابزاری دارند و گاهی فقط ترسیم‌کننده گرایش‌های شخصی مؤلف‌اند. موتیف‌های ناخودآگاه، از تجربه‌های فردی و جمعی نویسنده نشئت می‌گیرند و بدون هیچ تمهیدی به‌صورت کاملاً اتفاقی در لایه‌لای آثار نویسنده یا شاعر نمایان می‌شوند و تکرار می‌گردند. از آنجا که ذهن انسان دارای دو بخش خودآگاه و ناخودآگاه است؛ بسته به اینکه موتیف در کدام بخش حاضر باشد، عنصری خودآگاه یا ناخودآگاه شمرده می‌شود (دهقان و همکاران، ۱۳۹۰، صص. ۹۳-۹۴).

هر دو نوع موتیف می‌توانند به زیبایی و عمق آثار ادبی و هنری افزوده و باعث جذابیت و تأثیرگذاری بیشتر این آثار شوند. تجزیه و تحلیل ساختار موتیف و نشان دادن کارکردهای آن به‌عنوان یک عنصر تکرارشونده مهم در لالایی‌های آذری، به تجزیه و تحلیل عمیق و چندلایه‌ای این اشعار، طبقه‌بندی، گونه‌شناسی ساختار و محتوای آن‌ها کمک می‌کند. اگرچه لالایی‌ها را یک اثر هنری نمی‌دانیم، ولی از آنجا که جزئی از فرهنگ عامه هر سرزمینی محسوب می‌شوند، از طریق تحلیل و بررسی آن‌ها، با بخشی از فرهنگ غنی اقوام آذری، مهارت‌ها و اندیشه‌های سرایندگان‌شان آشنا می‌شویم.

۳-۳. لالایی و ادبیات کودک

برای انواع و ژانرهای زبان و ادبیات عامه، تقسیم‌بندی‌های گوناگونی با نگاه‌های متفاوتی ارائه شده است. در کتاب *زبان و ادبیات عامه* پنج دسته عمده که هر کدام

دربگیرنده زیر ژانرهای مختلفی هستند، تحت عنوان‌های ادبیات روایی، ادبیات غیرروایی، ادبیات منظوم، ادبیات نمایشی و زبان عامه آورده است؛ طبق این دسته‌بندی، اشعار خواب (لالایی‌ها) ذیل ادبیات منظوم معرفی می‌شوند. لالایی‌ها در کنار متل‌ها، منظومه‌ها، ترانه‌های عامیانه کودکان، یکی از گونه‌های منظوم ادبیات کودکان هستند که از سرچشمه‌های احساس و مهر جوشیده‌اند (ذوالفقاری، ۱۳۹۴، ص. ۱۲). مضامین اصلی بیشتر لالایی‌های ایرانی عبارت‌اند از: آرزوهای مادرانه، همچون بزرگ شدن، سواد آموختن، قرآن خواندن و همسر گزیدن فرزند، رنج‌ها و خستگی‌های مادر، تشبیه کودک به مظاهر گوناگون طبیعت، دعوت به خواب و ... «لالایی، اولین کلام، موسیقی و شکل ادبیات است که کودک از نخستین روزهای زندگی با وزن و آهنگش آشنا می‌شود و خیلی زود می‌تواند با شکل‌های دیگر ادبیات کودکان مانند: متل‌ها، بازی‌ترانه‌ها و افسانه‌ها ارتباط برقرار کند» (عمرانی، ۱۳۸۱، ص. ۳۱). شاید بتوان گفت که:

لالایی‌ها، قدیمی‌ترین و رایج‌ترین نوع ترانه‌های عامیانه هستند که با نهایت ایجاز و با تأثیرگذارترین لحن، حال و هوای گوینده یا سراینده خود را بیان می‌کنند. وزن لالایی‌ها غالباً از اوزان بحر هزج است. این بحر تناسبی تنگاتنگ با درون‌مایه لالایی‌ها دارد و سبب اثرگذاری بیشتر آن می‌شود (معروف، ۱۳۸۵، ص. ۶۳).

قزل‌ایاغ معتقد است لالایی‌ها از نظر ساختار، از شعر رسمی پیروی نمی‌کنند؛ بدین دلیل و همچنین به علت سنت شفاهی ساخت و سرایش لالایی‌ها، گاه در وزن و قافیه آن‌ها اشکالاتی وجود دارد (قزل‌ایاغ، ۱۳۸۶، ص. ۱۲۷). البته حسن‌لی این اشکالات را

بررسی و تحلیل مضامین (موتیف‌ها) در لالایی‌های آذری _____ سکینه پیرک

نشانه اصالت لالایی‌ها می‌داند (۱۳۸۲، ص. ۶۴). هدف اصلی لالایی‌ها، که به صورت آهنگین خوانده می‌شوند، خواباندن کودک است. کودک مفاهیم این لالایی‌ها را درک نمی‌کند و فقط از آهنگ آن لذت می‌برد؛ تنها، خواننده لالایی است که از لذت درک مضامین آن بهره‌مند است. با نگاهی ژرف به درون‌مایه لالایی‌ها، مضامینی مانند: محبت و نگرانی مادر، آرزوها و گلایه‌های مادرانه، تندرستی و ازدواج فرزند، قربان صدقه رفتن مادر برای فرزند، طبیعت و محیط زندگی، مسائل اجتماعی و اقتصادی، اشتغال، ظلم و جور اجتماعی، مذهب و برخی اشارات تاریخی دیده می‌شود.

۴-۳. لالایی‌های آذری

آنچه به عنوان لالایی در گوش نوزاد خوانده می‌شود، حکایت از ظرایفی دارد که ضمن انتقال آرامش به کودک، فرهنگ و فولکلور را نیز منتقل می‌کند. هر منطقه‌ای و قومی، برای خود لالایی‌ها و سبک‌های خاصی دارند. در منطقه آذربایجان، مادر برای نوزادش، در خلوت دو نفره‌شان، «لای لای» می‌خواند و از امیدها و آرزوها، بیم‌ها و ترس‌ها و گلایه‌ها و... سخن می‌گوید. نکته مهم در لالایی‌های مادران آذربایجان، استفاده از قالب بایاتی است. از آنجا که بایاتی، جزئی جدایی‌ناپذیر از فرهنگ مردم آذربایجان است و در شادی‌ها و غم‌ها، آگاهانه یا ناخودآگاه از مضمون بایاتی سود می‌برند، در لالایی‌ها نیز، بایاتی کاربرد خاص خود را یافته است. بایاتی‌ها یکی از غنی‌ترین ادبیات شفاهی مردم آذربایجان محسوب می‌شوند. درمورد وجه تسمیه «بایاتی» آقای فرزانه معتقد است که: «عنوان بایاتی به احتمال زیاد از نام «بیات» یا «بایات» مأخوذ است. بایات‌ها

ازجمله قبایلی بودند که در دوران کوچ و اتراق به آذربایجان آمده و در آنجا سکنی گرفته‌اند و در ترکیب مردم این دیار مستهلک گشته‌اند» (فرزانه، ۱۳۸۲، ص. ۱۰). ولی برخلاف نظر فرزانه، محمد امین ریاحی خوئی می‌گویند:

اصولاً در مقابل شعر عربی، نظم فارسی را «بیت» می‌نامیدند و همانطور که شادروان بهار حدس زده این کلمه فارسی است و با بیت عربی ارتباطی ندارد. از دگر سو حدس می‌زنیم که بیات در اصطلاح موسیقی و بیاتی نوعی از دوبیتی‌های ترکی در آذربایجان، با همین بیت و دوبیتی مربوط است (ریاحی خوئی، ۱۳۸۱، ص. ۳۲).

در فرهنگ لغت ترکی - فارسی، ذیل مدخل «بایاتی» چنین آمده است: «گونه‌ای از شعر تغزلی مردم آذربایجان، دارای هفت هجا و چهار مصراع که مصراع سوم آزاد و بقیه هم‌قافیه هستند و اندیشه اصلی، در بیت دوم بیان می‌شود» (زارع شاهمرسی، ۱۳۸۸، ص. ۳۲۴). درواقع مصراع اول و دوم پیش‌درآمد، محسوب می‌شود و منظور اصلی در مصراع‌های سوم و چهارم بیان می‌شود. بایاتی‌ها که ساخته و پرداخته دل و ذهن صاف و آینه‌ای روستانشینان هستند، از بلاغت و فصاحت عجیبی برخوردارند. و از نظر «انسجام، شکل، وسعت مضمون، ترنم موسیقی و ذوق و احساس، در ردیف جذاب‌ترین و شورانگیزترین آثار فولکلور جای می‌گیرند» (سومینا، ۱۳۸۷، ص. ۲۱).

۵-۳. مکانیسم شکل‌گیری موتیف در لالایی‌ها

موتیف از حیث حضور در ذهن نویسنده و ظهور در متن دو وجه دارد. برای وجه اول اصطلاح «موتیفم» و برای وجه دوم اصطلاح «موتیف» را به کار می‌برند. موتیفم در ذهن

بررسی و تحلیل مضامین (موتیف‌ها) در لالایی‌های آذری _____ سکینه پیرک

نویسنده حضور دارد و موتیف، تجلی عینی آن در اثر است. درواقع، موتیفم توسط موتیف، بیان و آشکار می‌شود (تقوی و همکاران، ۱۳۸۸، ص. ۱۸). موتیفم همان الهام‌بخش‌ها و الگوهای تکراری است که نویسنده و هنرمند در ذهن خود حمل می‌کند و از آن در ساخت داستان‌ها و شخصیت‌ها و خلق آثار هنری استفاده می‌کند. موتیفم ممکن است از تجربیات شخصی نویسنده یا هنرمند، افکار ناخودآگاه، اعتقادات یا موضوعاتی که به‌طور مدام به ذهنش خطور می‌کند، نشئت بگیرد و نقش مهمی در تولید آثار ادبی و هنری ایفا کند. لذا می‌توان گفت که موتیفم مدام رنگ عوض می‌کند و ممکن است در یک اثر با چندین موتیف دیده شود. این تغییر شکل اگرچه بازشناسی آن را مشکل می‌کند، ولی باعث می‌شود که ارزش زیبایی‌شناختی اثر بیشتر شود و بر قابلیت تحلیلی و نقدی آن و همچنین لذت خواننده، بیفزاید. البته گاهی هم موتیفم، تنها با یک موتیف بیان می‌شود. مثلاً در لالایی‌های آذری، فرزند یک موتیفم است که به مظاهر مختلف طبیعت تشبیه شده و به‌صورت موتیف‌های: گل، آهو، بره، بلبل، ماه، ستاره، سیاهی چشم و... توصیف شده است. یکی از نکات قابل توجه این است که:

نظام موتیف‌ها، که درون‌مایگان یک اثر را تشکیل می‌دهد باید نمایانگر یک واحد زیبایی‌شناختی باشد. اگر موتیف‌ها یا مجموعه پیچیده‌ای از موتیف‌ها در یک اثر به خوبی هماهنگ نباشند، و اگر خواننده از پیوند این مجموعه با کل اثر ناراضی باشد، می‌گوییم که این مجموعه در اثر جا نیفتاده است و اگر تمام بخش‌های اثر به خوبی هماهنگ نشده باشد، اثر از هم می‌پاشد (تودورف، ۱۳۹۲، ص. ۳۱۳).

انسجام و هماهنگی موتیف‌ها در لالایی‌ها، به معنای اجتناب از تناقض‌ها و تضادها در آن‌هاست و باعث می‌شود که لالایی‌ها یک روایت کامل و هماهنگ از ایده‌ها و احساسات سراینده آن باشند. وقتی که موتیف‌ها با یکدیگر در تضاد باشند لالایی به صورت غیرمنطقی و ناهماهنگ به نظر می‌رسد و از جذابیت و اثرگذاری آن کاسته می‌شود. البته با بررسی لالایی‌ها، متوجه وجود این انسجام و هماهنگی در این اشعار می‌شویم.

۶-۳. انگیزش در موتیف‌ها

«Motive» در لغت به معنای «انگیزه، محرک و انگیزش است» (فرهنگ آکسفورد، ۱۹۷۸، ص. ۲۳۰). این لغت با توجه به کاربرد آن در زمینه‌ها و مباحث گوناگون، معنا و مفهومی خاص و گاه متفاوت پیدا می‌کند. در مباحث روان‌شناسی انگیزش به معنی انگیزه‌ای است که در شخص، در جهت رسیدن به اهداف مورد نظر، ایجاد می‌شود. انگیزش در ادبیات به معنای به‌کارگیری مضامین و الفاظ در جهت ارائه تصویر و معنای جدید و نو است.

درون‌مایه، چیزی جز انگیزش فرم‌ها نمی‌تواند باشد و ادبیت نیز هنگامی آغاز می‌شود که هنر سازه‌ها که هم بی‌شمارند و هم تقریباً مشترک در تمام آثار ادبی، از حالت مألوف و آشنا و تکراری و غیرفعال خود به درآیند و به گونه‌ای خود را بر خواننده آشکار کنند که خواننده تصور کند که این نخستین بار است که با این هنر سازه‌ها روبه‌رو شده است (شفیعی کدکنی، ۱۳۹۱، ص. ۶۰).

بررسی و تحلیل مضامین (موتیف‌ها) در لالایی‌های آذری _____ سکنه پیرک

بنابراین درون‌مایه که نمایانگر نوعی وحدت است، متشکل از عناصر جزئی است که بین اجزای آن نظم و ترتیبی دقیق حاکم است. آوردن هر درون‌مایه و موتیفی باید توجیهی داشته باشد؛ «نظام فرایندهایی که آوردن چنین بن‌مایه‌های ویژه و مجموعه آن را توجیه می‌کند، انگیزش نامیده می‌شود» (تودوروف، ۱۹۳۹، ص. ۳۱۴). از آنجا که فرایندهای انگیزش از نظر طبیعت و خصوصیاتشان بسیار متفاوت هستند، به همین دلیل، انگیزش‌ها را به سه شکل طبقه‌بندی می‌کنند:

الف) انگیزش وابسته به ترکیب‌بندی: «اصل این انگیزش، اقتصاد و سودمندی موتیف‌هاست. موتیف‌ها می‌توانند به چیزهایی که در حوزه دیداری خواننده جای گرفته‌اند، (لوازم جانبی) یا کنش‌های شخصیت‌ها، ویژگی دهند و هیچ یک از لوازم جانبی نباید در حکایت‌ها بدون استفاده بمانند» (همان، ص. ۳۱۴).

آوردن انواع مضامین در لالایی‌های آذری، نمونه‌هایی از انگیزش وابسته به ترکیب‌بندی است و در بسیاری از موارد این موتیف‌ها برای گره‌گشایی مورد نیاز هستند و می‌توان ادعا کرد که هیچ کدام از لوازم جانبی در لالایی‌ها بلااستفاده نیست؛ بلکه خواننده با بررسی و تحلیل مضامین گوناگون به کار رفته در لالایی‌ها، بیشتر با دیدگاه‌ها و باورهای فرهنگی، اقتصادی، اجتماعی، هویت مذهبی و آداب و رسوم مردم منطقه آشنا می‌شود و این دلیلی بر پویایی لالایی‌هاست که با هماهنگی موتیف‌ها به وجود آمده است.

ب) انگیزش واقع‌گرایانه: آشناترین نوع انگیزش، آن چیزی است که معمولاً آن را «واقع‌گرایی» می‌نامیم. ما بدون توجه به اینکه یک اثر تا چه اندازه با استفاده از تمهیدات

صوری پدید آمده است، غالباً انتظار داریم که توهمی از «امر واقع» را به ما عرضه دارد. از ادبیات انتظار داریم که «شبه زندگی» باشد و شاید از شخصیت‌ها و توصیف‌هایی که انتظارات ما را برای آنچه شبهه دنیای واقعی است، برآورده نکند، خشمگین شویم. در این انگیزش ما باید به عنوان خواننده همچون کنشی حقیقت‌نما، اثر را درک نماییم. این حقیقت‌نمایی اثر می‌تواند بر احساس خواننده ساده‌دل تأثیر نیرومندی بر جای بگذارد. و چنین خواننده‌ای می‌تواند صحت داستان را باور کند. در غیر این صورت اثر بسیار قراردادی و تصنعی خواهد بود. «از زاویه انگیزش واقع‌گرایانه ساخت اثر، می‌شود به آسانی ماده اولیه غیرادبی را در اثر ادبی دریافت، یعنی وجود آن درون‌مایه‌هایی که خارج از قصد هنری، دلالتی واقعی دارند» (تودوروف، ۱۳۹۳، ص. ۳۲۱). انگیزه واقع‌گرایانه در لالایی‌ها، که گویندگان آن‌ها، شخصیت‌های تاریخی و دینی مانند: پیامبر(ص)، علی(ع)، امام حسین و حضرت عباس و ائمه اطهار را به صحنه لالایی‌های آذری وارد کرده‌اند، قابل دریافت است. انگیزش‌های واقع‌گرایانه‌ای که وارد لالایی‌ها شده و به صورت غیرمستقیم مسائل مختلف عقیدتی، سیاسی، اجتماعی، فرهنگی و اخلاقی اقوام آذری را به تصویر می‌کشند.

ج) انگیزش زیباشناختی

ارائه موتیف‌ها، حاصل سازش توهم واقع‌گرا و اقتضائات ساخت زیباشناختی است. هرچه از واقعیت وام گرفته شود الزاماً مناسب یک اثر ادبی نیست؛ حقیقت می‌تواند گاهی حقیقت‌نما نباشد و انگیزش زیباشناختی داشته باشد. نفی خصیصه

بررسی و تحلیل مضامین (موتیف‌ها) در لالایی‌های آذری _____ سکینه پیرک

ادبی اثر در خود اثر، نشانگر انگیزش واقع‌گرایانه است که ما به کرات با آن مواجه می‌شویم و این نوع آثار، انگیزش زیباشناختی دارند (همان، ص. ۳۲۲).

بنابراین هر چه قدر، موتیف‌ها از واقعیت دورتر باشند، ادبی‌تر می‌شوند. و روی آوردن به فرم ادبی، تأییدی است بر قوانین ساخت زیباشناختی. این انگیزه در لالایی‌هایی آذری کاملاً نمایان است. استفاده از تشبیهات ساده و ترکیبات زیبا، آرایه‌های لفظی و معنوی متنوع و در عین حال ساده، تأییدی است بر کاربرد انگیزش زیباشناختی در لالایی‌های آذری. انگیزش زیباشناختی، احساسات و ارتباط عاطفی مخاطب با لالایی‌ها را تقویت می‌کند و او را به تجربه‌ای غنی‌تر و پویاتر از این اشعار دعوت می‌نماید. این نوع انگیزش، زیبایی و معنای عمیق‌تری به لالایی‌ها می‌بخشد و باعث خلق تجربه‌ای استثنایی و زیبا برای شنونده می‌شود.

۴. مضامین در لالایی‌های آذری

لالایی‌های آذربایجان، زیباترین نوع بایاتی‌هایی هستند که مادران هنگام خواباندن فرزند بر بالین وی می‌خوانند و همچون لالایی‌های مناطق دیگر ایران، سرشار از مهر و محبت مادران و مملو از تصویر فراز و نشیب‌های زندگی مردمان این سامان هستند. در لالایی‌ها، کودک سنگ صبور مادر است؛ مادر خواسته‌ها، آرزوها، عقده‌ها و نداشته‌هایش را به شکل لالایی برای فرزندش می‌خواند و روح فرزند نیز با این آهنگ‌های دلنواز، آرامش می‌یابد. امروزه آنچه به‌عنوان لالایی در گوش کودک خوانده می‌شود، حکایت از گذشتگان دارد؛ گذشتگانی که این لالایی‌ها را برای اولین بار بر

زبان آورده‌اند و از نسلی به نسلی دیگر به صورت شفاهی و سینه به سینه انتقال داده شده است. در این پژوهش سعی کرده‌ایم تا مضامین مختلف موجود در لالایی‌های آذری را براساس عناصر خاص تکرارشونده آن‌ها طبقه‌بندی کنیم و نشان دهیم این عناصر تکرارشونده، که باعث ایجاد موتیف شده‌اند، علاوه بر کارکرد آشکار خواباندن کودک و ابراز محبت و نوازش، کارکردهای پنهانی نیز دارند که تفکرات، اندیشه‌ها و دغدغه‌های ذهنی گویندگان لالایی‌ها را بیان می‌کنند و در مطالعات پژوهشی دارای اهمیت قابل توجهی هستند.

۴-۱. مضامین دینی و مذهبی

یکی از مواردی که در سبک‌شناسی ایدئولوژیک لالایی‌ها به چشم می‌خورد، بسامد بالای کاربرد واژه‌ها و عبارات دینی و مذهبی است. لالایی‌ها، ارزش و اعتبار مجموعه اعتقادات مذهبی و اخلاقی، حقوق فردی و اجتماعی و رفتارهای آیینی - مذهبی را در جامعه تصدیق و تأیید می‌کنند. در لالایی‌ها، واژه‌ها و عباراتی از قبیل خدا، قرآن، علی^(ع) و ائمه اطهار، کاربرد فراوانی دارند. نقش مادر بودن دربرگیرنده دین‌داری است، زیرا شامل کارهایی چون آموزش سجایای اخلاقی و مراقبت از سلامت روحی و جسمی اعضای خانواده می‌شود. این دو عامل باعث شده است تا ما شاهد حضور گفتمان ایدئولوژیک مذهبی در لالایی‌ها باشیم. در اعتقادات مذهبی اقوام آذری، مدد خواستن از خدا، چهارده معصوم و شخصیت‌های مذهبی، جایگاه خاصی دارد که این اعتقادات در لالایی‌ها هم انعکاس یافته است. در بخشی از لالایی‌ها، مادر دست به دعا برمی‌دارد و

بررسی و تحلیل مضامین (موتیف‌ها) در لالایی‌های آذری _____ سکینه پیرک

سلامتی و سعادت فرزندش را از خدا می‌خواهد. مادر آرزو می‌کند که فرزندش در پناه خدا از شر دشمنان در امان باشد و به جایگاه رفیعی برسد:

Lây lây dedim âdinâ	لای لای دندیم آدینا
Hæg yetišsin dâdinâ	حق یتیشسین دادینا
Boyâ bâbâš çâtândâ	بویا باشا چاتاندا
Mənidə sâl yâdinâ	منیده سال یادینا
(کیانی، ۱۳۹۷، ص. ۶۹۸)	

برگردان: با نامت لالایی می‌گویم، خداوند به دادت برسد (کمکت کند)، وقتی که بزرگ و دلیر شدی مرا هم به یاد بیاور.

مادران آذری در لالایی‌های خود به امام علی امید بسیار بسته‌اند و برای برآوردن آرزوهایشان در خوشبختی فرزند، او را شفیع رئوف و مهربان می‌دانند. مادر از کودک می‌خواهد زمانی که حضرت علی به دادش می‌رسد او را نیز به یاد آورد و دعا کند:

Lâylây çâlâm âdûvâ	لای لای چالام آدوا
Ali çâtsin dâdûvâ	علی چاتسین دادوا
Ali dâdâ çâtândâ	علی دادا چاتاندا
Məni də sâl yâdûva	منی ده سال یادوا
(همان، ص. ۶۹۸)	

برگردان: با نامت لالایی می‌گویم، حضرت علی به دادت برسد (کمکت کند)، زمانی که حضرت علی کمکت می‌کند، مرا هم به یاد بیاور.

مادر با خواندن این گونه لالایی‌ها، از همان روزهای نخستین زندگی، کودک را با مفاهیم دینی و ائمه معصوم آشنا می‌کند و توسل به آن بزرگواران را به کودک آموزش

می‌دهد. این مضامین می‌تواند به‌عنوان روشی برای آموزش اخلاق و ارزش‌های مذهبی به کودکان در سنین پایین مورد استفاده قرار گیرد و به‌عنوان ابزاری برای انتقال ارزش‌های دینی به نسل‌های آینده باشد.

۲-۴. مضامین طبیعت

لالایی‌ها، دل‌انگیزترین و پراحساس‌ترین شکل ادبیات، با زیباترین و دل‌نوازش‌ترین عواطف پاک انسانی هستند. از آن جایی که سرایندگان و به‌کاربرندگان آن، توده مردم هستند، بنابراین سادگی و روانی و پرهیز از آرایه‌های ادبی معنوی، از مهم‌ترین ویژگی‌های لالایی‌هاست و نیازی به استعمال واژگان مغلق و پیچیده ندارد. لالایی‌ها، بسیاری از آراستگی‌های سخن را ندارند، اما توانسته‌اند بدون آن آراستگی‌ها، آدمی را از خود بگیرند و هنروارانه در اندرون آدمی افسون و جادو کنند (حسن‌لی، ۱۳۸۲، ص. ۶۵). مهم‌ترین و پربسامدترین آرایه در لالایی‌ها، عنصر تشبیه است. تشبیهات، ساده و عینی و ملموسی که گویای احساسات و افکار عامیانه هستند (شکورزاده، ۱۳۶۹، ص. ۳۱۹). یکی از ویژگی‌های اصلی لالایی‌های آذری، استفاده از مظاهر گوناگون طبیعت است؛ ماه، ستاره، خورشید، کوه که زاینده جویباران است و گل و گیاهی که بر دامان آن می‌روید، از زیباترین جلوه‌های طبیعت در لالایی‌هاست.

Yol üstə bulâq olâm

یول اوسته بولاق اوللام

âxârâm bulâq olâm

آخارام بولاق اوللام

Sən mənimöz bâlâmsân

سن منیم ئوز بالامسان

özüm goz qulâq ollâm

ئوزوم گوز قولاق اوللام

(کیانی، ۱۳۹۷، ص. ۷۰۱)

بررسی و تحلیل مضامین (موتیف‌ها) در لالایی‌های آذری _____ سکنه پیرک

برگردان: سر راه، چشمه خواهم شد، مثل رود جاری خواهم شد، چشمه خواهم شد، تو کودک من هستی، خودم چشم و گوش تو خواهم شد.

Günəş dâgdân âşândâ	گونش داغدان آشاندا
Gejə yâxinâşândâ	گنجه یاخینلاشاندا
Bâlâmâ lâylây çâldim	بالاما لایلی چالدیم
Sulâr piçildâşândâ	سولار پیچیلداشاندا
(همان، ص. ۶۹۵)	

برگردان: زمانی که خورشید به پشت کوه می‌رود (غروب می‌کند)، وقتی که شب نزدیک می‌شود، برای فرزندم لالایی می‌خوانم، موقعی که آب‌ها با هم پیچ می‌کند. در فولکلور آذربایجان، از هر یک از اجزای طبیعت به‌عنوان نمادی جهت معرفی خصوصیات افراد استفاده می‌شود. مادر خواب سبک نوزاد را به خواب سبک پروانه و گنجشک تشبیه می‌کند و می‌گوید:

Lâylâyinâm gul bâlâm	لای‌لایی‌نام گول بالام
Teləri sünbül bâlâm	تئل لری سونبول بالام
Kəpənəkdən serçədən	کپنک دن سرچه دن
Yuxusi yungul bâlâm	یوخوسو یونگول بالام
(همان، ص. ۳۷۵)	

برگردان: من برای تو لالایی (آرامش) هستم، فرزند مانند گلم، ای که گیسوانت همانند سنبل است، خواب تو ای دل‌بندم از خواب پروانه و گنجشک سبک‌تر است. مادر فرزند خود را به مظاهر زیبای طبیعت تشبیه می‌کند که این خود نمادی از زندگی اصیل روستایی منطقه است که عاطفی‌ترین و زیباترین لالایی‌ها را شکل

می‌دهد. در فرهنگ عامه آذربایجان، آهو نماد زیبایی است و مادر، فرزند خود را برتر از تمام زیبایی‌های عالم می‌بیند و می‌گوید:

Lâylây âhu göz bâlâm	لای‌لای آهو گوز بالام
Lâylây şirin söz bâlâm	لای‌لای شیرین سوز بالام
Gözəlīkdə dünyâdâ	گؤزل لیکده دنیادا
Təkdī mənim öz bâlâm	تکدی منیم اوژ بالام
(همان، ص. ۳۲۷)	

برگردان: لای‌لای فرزند چشم آهوی من، لای‌لای فرزند شیرین سخنم، میان زیبایی‌های عالم، کودک من از همه زیباتر است.

در فولکلور آذربایجان یکی از زیباترین گل‌ها، گل سرخ (محمدی) است که با عطر و بوی دل‌انگیز، دوست‌داشتنی‌تر می‌نماید و چه زیباست تشبیه فرزند به این گل، چراکه فرزند از دید والدین، زیباترین و خوشبوترین گل روی زمین است. مادر در گوش فرزندش می‌خواند:

Lâylây bülbülüm lâylây	لای‌لای بولبولوم لای‌لای
Sâri sünbülüm lâylây	ساری سونبولوم لای‌لای
Bâğcâlârdâ gül çoxdür	باغچالاردا گول چوخدور
Bir qizil gülüm lâylây	بیر قیزیل گولوم لای‌لای
(همان، ص. ۷۰۵)	

برگردان: لای‌لای ای بلبل من، لای‌لای ای سنبل زرد من، باغچه‌ها پر از گل‌های گوناگون هستند، اما تو تنها گل سرخ من هستی.

بررسی و تحلیل مضامین (موتیف‌ها) در لالایی‌های آذری _____ سکینه پیرک

مادر در لالایی ضمن نوازش کودک، از جور دنیا، شکایت‌ها و از همراهی زمانه، شادی‌ها می‌کند. همه زیبایی‌ها را به فرزند نسبت می‌دهد و همه خوبی‌ها را برای او می‌خواهد. آهنگ این ترانه‌ها، حرکت ملایم رفت‌وآمد گهواره را در یاد زنده می‌کند و حالت اندوه‌بار زنی که در کنار آن، سعی در خواباندن طفل و گشایش بار دل دارد (عمرانی، ۱۳۸۱، ص. ۳۱).

در لالایی‌های بررسی‌شده، مضمون گل با بیشترین بسامد در شمار مضامین مکرر به حساب می‌آید. تشبیه کودک به انواع گل‌ها، بیانگر عشق سرایندگان لالایی‌ها به فرزندان‌شان است که آن‌ها را مانند گل، زیبا و لطیف می‌دانند. مفاهیم طبیعت در لالایی‌ها، می‌تواند به‌عنوان یک ابزار مؤثر برای ایجاد حس آرامش، زیبایی و تعادل در کودک باشد و او را به خواب آسوده و راحتی فرو ببرد. از سوی دیگر این نوع لالایی‌ها به‌عنوان یک تجربه حسی و شناختی، این امکان را به کودک می‌دهد که با دنیای پیرامون خود بهتر آشنا شود و از طبیعت لذت ببرد.

۳-۴. مضامین فرهنگی، سیاسی و اجتماعی

فرهنگ عامه هر ملتی در حقیقت، حافظه تاریخ سیاسی و اجتماعی آن ملت است. شرایط زمانی سرودن لالایی‌ها، همانند دیگر ترانه‌های محلی، در ورای آن‌ها متبلور است و از روی کلمات و پیوند آن‌ها، می‌توان وضعیت اجتماعی، سیاسی و آداب و رسوم حاکم بر جامعه آن روزگار را بازشناخت. گاهی در یک لالایی می‌توان به اندازه یک کتاب در باب مناسبات و حرفه‌های یک منطقه، اطلاعات به‌دست آورد. لالایی‌های آذربایجان در مجموع جامعه‌ای کوچ‌نشین را ترسیم می‌کنند، که دامداری در آن شغل

اصلی مردمان این سرزمین است و چوپانان از راه دام‌پروری و گله‌داری روزگار خود را سپری می‌کنند و اصطلاحات مختلف دامداری و چوپانی را در لالایی‌های مادران به وضوح می‌توان دید:

Qurbânun quiz olsun	قربانون قوزی اولسون
Quzunun yüzü olsun	قوزونون یوزی اولسون
Quzudân qurbân olmâz	قوزودان قربان اولماز
Qoy ânân özi olsun	قوی آنانون ئوزی اولسون
(کیانی، ۱۳۹۷، ص. ۴۴۸)	

برگردان: بره فدای تو بشود، صدها بره فدای تو بشود، بره به‌عنوان قربانی پذیرفته نمی‌شود، بگذار مادر فدای تو بشود.

در میان لالایی‌هایی که اکثراً به بیان مسائل اجتماعی می‌پردازند، موقعیت اجتماعی زنان از مشخص‌ترین مضمون‌هایی است که به چشم می‌خورد و شاید بتوان علت را در این دانست که سازنده لالایی‌ها، عمدتاً زنان هستند و مضامین بسیاری از لالایی‌ها، بازگویی احساس و بار عاطفی مادرانه، همسرانه، خواهرانه و عاشقانه‌ای است که فقط می‌تواند از ذهن و خاطر یک زن بگذرد و بجوشد. لالایی‌هایی که به بیان دردها، شکوه از جدایی، ناملايمات روزگار و سختی‌های زندگی می‌پردازند؛ و کودکان از طریق این بخش از ادبیات عامه، با پدیده‌های طبیعت پیرامون خود و ویژگی‌های فرهنگی جامعه‌ای که در آن زندگی می‌کنند، آشنا می‌شوند و راه اندیشیدن و عمل کردن را طبق الگوهای فرهنگی جامعه خود می‌آموزند. موقعیت زن در خانواده و مسئولیت‌هایش در

بررسی و تحلیل مضامین (موتیف‌ها) در لالایی‌های آذری _____ سکنه پیرک

خانه، محدودیت او در یک جامعه ایلپاتی مردسالار، ازدواج و دوری از خانواده و گاهی ایل، دل‌تنگی‌هایی است که مادر در قالب لالایی با فرزندش می‌گوید:

Lâylây bəgim Lâylây	لای لای بگیم لای لای
Gözəl göyçə kim Lâylây	گوزل گویچکیم لای لای
Qurbət ölkə yâd eldə	غربت ئولکه، یاد ائلدە
ârxâm köməkim Lâylây	آرخام، کومگیم لای لای

(کیانی، ۱۳۹۷، ص. ۵۴۵)

برگردان: لای لای بزرگم (سرورم) لای لای، زیبا و خوشگلم لای لای، در سرزمین غریب و ایل غریب، پشتیبان و کمکم لای لای.

مادر به فرزندش به‌عنوان پشتیبانی برای روزهای پیری می‌نگرد. در انتظار بزرگ شدن و استقلال کودک است تا بتواند در زیر سایه او به آرامش برسد و در دوران سختی و پیری، یار و یاورش باشد:

Lâylây gülüm Lâylây	لای لای گولوم لای لای
Gülüm bülbülüm âylây	گولوم بولبولوم لای لای
Böyü sənin sâyəndə	بویی سنین ساینده
Məndə bir gülüm lâylây	منده بیر گولوم لای لای

(همان، ص. ۵۴۸)

برگردان: لای لای گلم لای لای، گلم، بلبلم، لای لای، بزرگ شو تا در سایه بزرگ شدن و قد کشیدن تو، من هم خنده‌ای کنم و خوشحال شوم.

حضور فرزندان به‌عنوان پشته‌ای برای همدردی و حمایت از مادر، باعث احساس امنیت و آرامش مادر شده و او را از احساس تنهایی در دوران پیری آزاد می‌کند. از

طرفی دیگر این مضامین می‌توانند به کودک افکاری از مسئولیت‌پذیری، عدالت و رفتارهای اجتماعی مثبت را بیاموزند.

۴-۴. مضمون خانواده و خویشاوندان

مادر گاهی به فراخور شرایط، موقع خواباندن کودک از خویشاوندان نیز نامی به میان می‌آورد. «از دریچه لالایی‌ها، می‌توان به خانه دل مادران راه یافت و بخشی از اندیشه‌های درونی آن‌ها را بازشناخت. نزدیکی مادران ایرانی به خانواده خود، در مقایسه با خانواده همسر، در لالایی‌ها نیز به روشنی بازتابیده است» (حسن‌لی، ۱۳۸۲، ص. ۶۵). در لالایی‌های آذری، از عناصر قومی و خویشاوندی، عنصر دایی و خاله، بیشتر مورد توجه مادر قرار گرفته و این امر به سبب احساس راحتی و صمیمیتی است که با خانواده خود دارد. در بایاتی زیر مادر، با فرزندش سخن می‌گوید و به واسطه محبت خواهرانه، به او وعده آمدن دایی را می‌دهد:

Bâlâmin yuxusu gəlir

بالامین یوخوسو گلیر

Lâylâyinin səsi gəlir

لای لایی نین سسی گلیر

Uzâg uzâg dâglârdân

اوزاق-اوزاق داغلاردان

Bâlâmin dâyisi gəlir

بالامین دایسی گلیر

(همان، ص. ۲۴۲)

برگردان: فرزندم خوابش می‌آید، صدای لالایی‌اش می‌آید، از کوه‌های دوردست،

دایی فرزندم می‌آید.

بررسی و تحلیل مضامین (موتیف‌ها) در لالایی‌های آذری _____ سکینه پیرک

۵-۴. آرزوهای مادرانه و تهدید دشمنان فرزند

«لالایی‌ها از قدیمی‌ترین نوع ترانه‌های عامه محسوب می‌شوند که سرشار از مهر و محبت مادرانه، روح زندگی و واقعیت‌های آن هستند؛ با طبیعت و زندگی مردم پیوندی عمیق و ابعاد مختلف مادی و معنوی فرهنگ را به تصویر می‌کشند» (مهمین‌دوست، ۱۳۵۵، ص. ۷). مادر بهترین آرزوهای خود را نسبت به فرزندش در لالایی‌ها به تصویر می‌کشد. رؤیاهایی که در عین حال ارزش‌های خانواده را یادآور می‌شود. دیدن قد و قامت بلند فرزند، آرزوی عروسی او و اینکه در آینده عصای دست پیری او باشد، با زیباترین اشعار بیان شده است:

Bâlâm bir sevin görum

بالام بیرسوین گوروم

Sərvi tək boyun görum

سرو تک بویون گوروم

Tânridân ârzum budur

تانریدان آرزوم بو دور

Bâlâmin toyun görum

بالامین تویون گوروم

(کیانی، ۱۳۹۷، ص. ۳۵۴)

برگردان: کودکم خوشحالی کن تا شادیت را ببینم، قامت مانند سروت را ببینم، آرزویم از خدا این است، عروسی کودکم را ببینم.

بعضی از لالایی‌ها، نشانگر شکوه مادر از زمانه به دلیل نرسیدن به آرزوها و خواسته‌هایش است. او بهترین‌ها را برای فرزندش می‌خواهد و دعا می‌کند که کودکش به آرزوهایش برسد:

Lâylâyinâm yât bâlâm	لای لایی نام یات بالام
Gun ilə çix bât bâlâm	گون ایله چیخ بات بالام
Mən ârzumâ câtmâdim	من آرزوما چاتمادیم
Sən ârzuvâ cât bâlâm	سن آرزووا چات بالام

(همان، ص. ۷۰۱)

برگردان: من برای تو لالایی (آرامش) هستم، فرزندم بخواب، موقع طلوع خورشید بیا و موقع غروب برو، من به آرزوهایم نرسیدم (ناکامی مادر) تو به آرزوهایت برس، فرزندم.

در میان لالایی‌های آذربایجان، قربان صدقه رفتن و ابراز علاقه به کودک با صراحت لهجه بسیار و با عشقی وصف‌ناشدنی از سوی مادر جلوه‌گری می‌کند؛ علت آن را می‌توان در احترامی دانست که مادر به واسطه داشتن و به ثمر رساندن فرزندان، در ایل کسب می‌کند. مادر علاوه بر داشتن رابطه عاطفی شدید با فرزند خود، نوعی مسئولیت در ارتباط با حفظ و بقای ایل بر دوش می‌کشد:

Lâylây çikcli bâgim	لای لای چیچکلی باغیم
lâylây golum budâgim	لای لای قولوم بوداغیم
Yândir hâyât çirâgin	یاندیر حیات چیراغین
Yânâr sâxlâ ojâgim	یانار ساخلا اوجاغیم

(کیانی، ۱۳۹۷، ص. ۷۰۱)

برگردان: لای لای ای باغ پر از گل من، لای لای ای نیرو و توان من، چراغ زندگی را روشن کن و چراغ اجاقم را روشن نگه دار.

بررسی و تحلیل مضامین (موتیف‌ها) در لالایی‌های آذری _____ سکینه پیرک

گاهی عدم سلامتی کودک، مادر را سخت نگران می‌کند. بیماری‌ها و مرگ و میر کودکان در اثر بیماری‌های ناشی از عدم رعایت بهداشت در یک جامعه ایلپاتی و گاهی فقر و قحطی باعث می‌شود که مادر دست به دعا برمی‌دارد و از خدا برای فرزندش سلامتی بخواهد:

Lâylây dedim ujâdân	لای لای دندیم اوجادان
Səsim çixmir bâjâdân	سسیم چیخمیر باجادان
âllâh səni sâxlâsin	آلاه سنی ساخلاسین
çiçəkdən qiziljâdân	چیچکدن، قیزیلجادان

(همان، ص. ۷۰۲)

برگردان: با صدای بلند برای لالایی گفتم، اما صدایم از پنجره (روزن سقف) بیرون نمی‌رود، خدا تو را از آبله و سرخک حفظ کند.

زیبایی سرودن این لالایی‌ها، مخصوصاً در روزگاران که بیماری، بسیاری از نوزادان را به کام مرگ می‌کشید، بیشتر بر جان می‌نشیند. مادر صراحتاً علاقه خود را به فرزند ابراز می‌دارد و قربان صدقه فرزندش می‌رود:

Lâylây dedim gundə mən	لای لای دندیم گونده من
Kölgədə sən gundə mən	کؤلگهده سن، گونده من
İldə qurbân bir olsâ	ایلده قربان بیر اولسا
Sənə gurbân gundə mən	سنه قربان گونده من

(کیانی، ۱۳۹۷، ص. ۷۰۳)

برگردان: من هر روز برای تو لالایی می‌خوانم، دعا می‌کنم که تو در سایه (آرامش) باشی و من زیر نور آفتاب (سختی). اگر در سال یکبار قربانی می‌کند من هر روز قربانی تو هستم.

مادر آرزو می‌کند که هیچ‌گاه داغ فرزندش را نبیند. او آرزوی به ثمر رسیدن فرزندش را دارد و دعا می‌کند که چشم بدخواه کور شود:

Bâlâ Ömrün çox olsun	بالا عمرون چوخ اولسون
Göylun gözun tox olsun	گویلون، گوزون، توخ اولسون
Sənə lâylây çâlirâm	سنه لای لای چالیرام
Düşmânlarun yox olsun	دشمانلارون یوخ اولسون

(همان، ص. ۴۴۳)

برگردان: فرزندم عمرت دراز باشد، چشم و دلت سیر باشد، برایت لالایی می‌خوانم دشمنانت نابود شوند.

مادر در درون قلعه‌ای است که به محاصره درآمده و در حال فرو ریختن است؛ بنابراین نگران از اسارت یا قتل فرزند، بدخواهان کودک را چنین نفرین می‌کند:

Alâylây bâlâm lâylây	آلای لای بالام لای لای
âlinmâz gâlâm lâylây	آلینماز قلام لای لای
Sənə kəj bâxânlâri	سنه کج باخانلاری
Yândirsın nâlâm lâylây	یاندیرسین نالام لای لای

(همان، ص. ۷۰۴)

برگردان: لای لای فرزندم لای لای، کسی نمی‌تواند قلعه را فتح کند، هرکس که به تو نگاه کج کند، ناله‌هایم او را می‌سوزاند.

بررسی و تحلیل مضامین (موتیف‌ها) در لالایی‌های آذری _____ سکینه پیرک

مهر و محبت و نقش حمایت‌کننده مادر در رشد و تربیت فرزندان، بسیار تأثیرگذار است. آرزوهای زیبای مادر در لالایی‌ها، به کودک می‌آموزد که به احساسات و عواطف مادر خود اهمیت دهد و ارتباط خود را با مادر تقویت کند. این نوع لالایی‌ها به کودکان کمک می‌کنند تا ارتباط عمیق‌تری با مادر خود برقرار کنند و از لحظات خوب و دلنشینی که با او هستند، لذت ببرند و به خواب آرامی فرو روند.

۴-۶. آموزش درس‌های مهم زندگی

بخش دیگری از لالایی‌ها، آن‌هایی هستند که مادر فرزند خویش را از خطر بر حذر می‌دارد و به او هشدار می‌دهد که مراقب خود باشد و به هیچ کس اعتماد نکند:

Lâylây dedim âglâmâ	لالای دندیم آغلاما
ürəgimi dâglâmâ	اوره گیمی داغلاما
Zâmân özgə zâmândir	زaman اؤزگه زaman دیر
Heç kəsə bel bâglâmâ	هیچ کسه بئل باغلاما
(کیانی، ۱۳۹۷، ص. ۴۴)	

برگردان: لالایی می‌خوانم گریه نکن، دلم را با گریه‌هایت خون نکن، روزگار، روزگار غریبی است، به هیچ کسی اعتماد نکن.

در لالایی‌های آذری برای مضامین ذکرشده، شاهد مثال‌های متعددی می‌توان یافت که در این جستار به جهت احتراز از اطاله کلام، به تعداد محدودی بسنده شد. در بررسی مضامین لالایی‌ها ملاحظه کردیم که، بعضی از مضمون‌ها به‌طور اتفاقی و ناخودآگاه تکرار شده‌اند؛ بدون اینکه سراینده‌گان آن‌ها منظور خاصی از این تکرارها

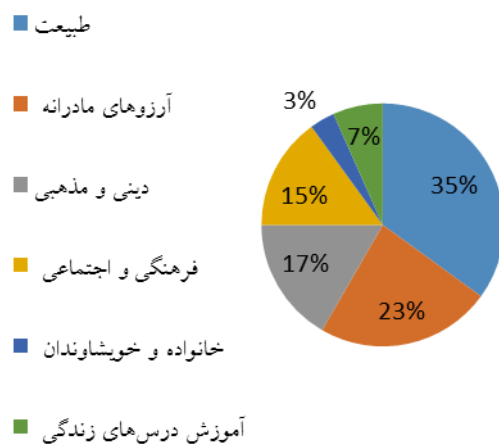
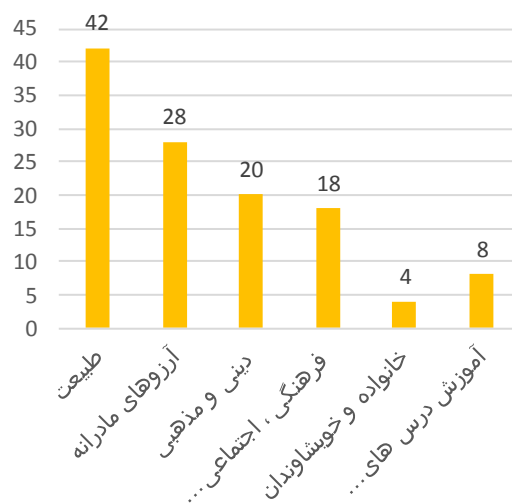
داشته باشند، ولی در بسیاری از موارد، تکرارها هدفدار بوده و سرایندگان آنها به صورت آگاهانه برای تحت تأثیر قرار دادن مخاطبان و ترویج عقاید و افکارشان از قالب لالایی‌ها استفاده کرده‌اند. به عبارت دیگر می‌توان گفت که:

لالایی‌ها از دیدگاه بحث مخاطب‌شناسی نوعی حیلۀ روایتی را با خود همراه دارند، زیرا در لالایی‌ها مادر کودک خود را مورد خطاب قرار می‌دهد، اما آنچه که بیان می‌کند ربطی به کودک ندارد و این روایت‌ها، آرزوهای او یا مادرانی است که در بطن گفتار مردمی نهاده شده است (سلاجقه، ۱۳۸۷، ص. ۴۲۴).

به گونه‌ای که با مطالعه دقیق این لالایی‌ها، بیشتر با جهان‌بینی و عقاید و افکار سرایندگان آنها آشنا شده و اطلاعات بسیاری از اوضاع و احوال اجتماعی، فرهنگی، سیاسی و اقتصادی سرایندگان لالایی‌ها به دست می‌آوریم.

۵. نمودار فراوانی مضامین در لالایی‌های آذری

از ۱۲۰ لالایی که در این پژوهش مورد بررسی قرار گرفت، ۴۲ لالایی در مضمون طبیعت، ۲۸ مورد در مضمون آرزوهای مادرانه، ۲۰ مورد دارای مضامین دینی و مذهبی، ۱۸ مورد دارای مضامین فرهنگی، سیاسی و اجتماعی، ۴ مورد دارای درون مایه خانوادگی و خویشاوندی و ۸ مورد در آموزش درس‌های زندگی بوده است. در ذیل فراوانی و درصد این مضامین به صورت نمودار دایره‌ای و ستونی نمایش داده می‌شود:

نمودار ۱. فراوانی مضامین در لالایی‌های آذری

Chart 1. Frequency Motifs in Azeri Lullabies

۶. نتیجه

لالایی‌ها به عنوان بخشی از ادبیات شفاهی جامعه، برگرفته از ذهنیت توده مردم هستند و مفاهیم متنوعی را به طور غیرمستقیم به ذهن شنونده منتقل می‌کنند. در پژوهش حاضر به روش تحلیل محتوا ابتدا چگونگی شکل‌گیری درون‌مایه‌ها را در لالایی‌ها مورد بررسی قرار دادیم و سپس، مضامین مکرر در لالایی‌های آذری را شناسایی کرده و به طبقه‌بندی آن‌ها پرداختیم. در این پژوهش تعداد ۱۲۰ لالایی آذری مورد بررسی قرار گرفت و مشاهده شد که از لحاظ مضامین تکرارشونده می‌توان لالایی‌های آذری را در پنج دسته کلی: مضامین دینی و مذهبی، طبیعت، مضامین فرهنگی، سیاسی و اجتماعی، آرزوهای مادرانه و مضمون خانواده و خویشاوندان تقسیم کرد. البته بعضی از این لالایی‌ها مضامین مشترکی دارند که می‌توانند در چند دسته از تقسیم‌بندی‌های مورد نظر قرار بگیرند. مثلاً مادر در یک لالایی ضمن اینکه فرزند خود را در عزیزی به مردمک چشم تشبیه می‌کند، از غم و اندوه خود نیز، گله و شکایت می‌کند. در بررسی مضامین ملاحظه می‌کنیم که، بعضی از مضمون‌ها به طور اتفاقی و ناخودآگاه تکرار شده‌اند؛ بدون اینکه سراینده‌گان آن‌ها منظور خاصی از این تکرارها داشته باشند. ولی در بسیاری از موارد، بیشتر مضمون‌ها در شمار آثار هدف‌داری هستند که سراینده‌گان آن‌ها به صورت آگاهانه برای اثبات و ترویج جهان‌بینی و عقایدشان بر خوانندگان، آن‌ها را تکرار کرده‌اند. ژرف‌اندیشی در درون‌مایه لالایی‌ها، نشان می‌دهد که اکثر لالایی‌ها با وجود اختلافات مکانی و گویشی، دارای ویژگی‌های مشترک هستند که از جمله آن‌ها می‌توان به سادگی و روانی، خصلت جمعی، خیال‌پردازی، تشابه مضمون، تقدیس زیبایی و

بررسی و تحلیل مضامین (موتیف‌ها) در لالایی‌های آذری _____ سکینه پیرک

نیکویی و... اشاره کرد. تشبیهات، ساده و عینی و ملموس، مهم‌ترین و پربسامدترین آرایه‌ها در لالایی‌ها هستند. مادران از طریق لالایی‌ها، عواطف و احساسات خود را در قالب موتیف‌های ساده به مخاطبان منتقل می‌کنند و این سادگی بیان باعث علاقه‌مندی مخاطب و اثر گذاری بیشتر مضامین بر شنوندگان می‌شود.

منابع

- تقوی، م.، و دهقان، ا. (۱۳۸۸). موتیف چیست و چگونه شکل می‌گیرد. *نقد ادبی*، ۲، ۷-۱۳.
- تودوروف، ت. (۱۹۳۹). *نظریه ادبیات: متنهایی از فرمالیست‌های روس*. ترجمه ع. طاهایی (۱۳۸۵). تهران: دات.
- جلالی پندری، ی.، و پاک‌ضمیر، ص. (۱۳۹۰). ساختار روایت در لالایی‌های ایرانی. *مطالعات ادبیات کودک*، ۲، ۱-۳۱.
- حسن‌لی، ک. (۱۳۸۲). لالایی‌های مخملین نگاهی به خاستگاه و مضامین لالایی‌های ایرانی. *مجله زبان و ادبیات فارسی*، ۱، ۶۱-۸۰.
- دهقان، ا.، و تقوی، م. (۱۳۹۰). موتیف و گونه‌ها و کارکردهای آن در داستان‌های صادق هدایت. *نقد ادبی*، ۴، ۹۱-۱۱۵.
- ذوالفقاری، ح. (۱۳۹۴). *زبان و ادبیات عامه ایران*. تهران: سمت.
- ریاحی خوئی، م. (۱۳۸۱). ملاحظات درباره زبان کهن آذربایجان. *نشریه اطلاعات سیاسی اقتصادی*، ۱۸۱، ۲۶-۳۵.
- زارع شاهمرسی، پ. (۱۳۸۸). *فرهنگ دوسویه شاهمرسی فارسی - ترکی، ترکی - فارسی*. تبریز: اختر.

- زیتونی، ل. (۲۰۰۲). معجم مصطلحات نقدالروایه. بیروت: دارالنهج.
- سلاجقه، پ. (۱۳۸۷). از این باغ شرقی. تهران: کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان.
- سومینا، م. (۱۳۸۷). قبله‌گاه قبیله (نگاهی به قالب بایاتی در ادبیات آذربایجان). نشریه شعر، ۶۰، ۲۰-۲۴.
- شفیعی کدکنی، م. (۱۳۹۱). رستاخیز کلمات. تهران: سخن.
- شکورزاده، ا. (۱۳۶۲). عقاید و رسوم عامه مردم خراسان به انضمام پاره‌ای از اشعار و لغات و امثال و افسانه‌ها و فال‌ها و دعاها و معماها. تهران: بنیاد فرهنگ ایران.
- عمرانی، ا. (۱۳۸۱). لالایی‌های ایران. تهران: انتشارات پیوند نو.
- فرزانه، م. (۱۳۸۲). آذربایجان شفاهی خلق ادبیاتیندان بایاتیلار. تهران: اندیشه نو.
- قزل‌ایغ، ث. (۱۳۸۶). ادبیات کودکان و نوجوانان و ترویج خواندن. تهران: سمت.
- کیانی، د. (۱۳۹۷). بایاتی. اردبیل: انتشارات محقق اردبیلی.
- معروف، ی. (۱۳۹۹). العروض العربی البسیط. تهران: سمت.
- میهن‌دوست، م. (۱۳۵۵). کله‌فریاد: ترانه‌های خراسان. تهران: مرکز مردم‌شناسی ایران.

References

- Abrams, M. H. (2005). *A glossary of literary terms*. Wadsworth.
- Cuddon, J. A. (1979). *A dictionary of literary term*. Penguin Books.
- Dehghan, E., & Taghavi, M. (2011). The functions and types of motif in Sadegh Hedayat's stories. *The Ferdowsi University of Mashhad, Literary Criticism Quarterly*, 4, 91-115.
- Farzane, M. (2003). *Azerbaijan Shafahi Khalgh Adabiatindan Bayatilar*. Andishe -ye- No.
- Ghezelayagh, S. (2007). *Children literature and reading*. Samt.

- Hasanli, K. (2003). Euphonious lullabies: a review of the origin and themes of Iranian lullabies. *Journal of Persian Language and Literature*, 1, 61-80.
- Jalali Pandari, Y., & Pakzamid, S. (2011). Narrative structure in Iranian lullabies. *Journal of Children's Literary Studies*, 2, 1-31.
- Kiani, D. (2018). *Bayati*. Mohaghegh-e-Ardebili.
- Maroof, Y. (2020). *Al-Aruz-ol-Arabi-ol-Basit*. Samt.
- Mc. Quillan, M. (2005). *The narrative reader*. Routledge.
- Mihandoost, M. (1976). *Kalle Faryad: songs of Khorasan*. Anthropology Center of Iran.
- Omran, E. (2002). *Iran's lullabies*. Peyvand-e-No.
- Oxford University. (1978). *The Oxford English Dictionary*. Oxford.
- Political and Economic Information*, 181, 26-35.
- Riyahii Khoyi, M. (2002). Considerations about the ancient language of Azerbaijan. *Journal of*
- Salajege, P. (2008). *From this eastern garden*. Institute of Educating Children and Adolescents.
- Shafiiye Kadkani, M. (2012). *Resurrection of words*. Sokhan.
- Shakourzadeh, E. (1990). *Folk beliefs and customs of the people of Khorasan*. Bonyad -e- Farhang -e-Iran.
- Soumina, M. (2008). The praying direction of the tribe. *Sher*, 60, 20-24
- Taghavi, M., & Dehghan, E. (2010). Motif: the definition and creation process. *Literary Criticism Quarterly, Tarbiat Modares University Publications*, 2, 7-13.
- Todorov, T. (1939). *Literary theory: texts from Russian formalists* (translated into Farsi by A. Tahaie). Dat.
- Zare Shahmorsi, P. (2009). *Shahmorsi bilingual dictionary Farsi-Turkish Turkish-Farsi*. Akhtar.
- Zeytouni, L. (2002). *Mojam Mostalehat Nagdol Revayat*. Darolnahr.
- Zolfaghari, H. (2015). *Folk language and literature of Iran*. Samt.